

KAPITOLA 2: POZADÍ A DŮSLEDKY NÁSILÍ

RIZIKOVÉ FAKTORY DOMÁCIHO NÁSILÍ

„Už si ani přesně nepamatuji, jak to všechno vlastně začalo“

„Narodila jsem se v roce 1970 a vdaná jsem od roku 1995. Mám pětiletou dceru. Do narození našeho dítěte jsem vždy byla v pracovním poměru a byla jsem v podstatě velmi samostatná. I po finanční stránce jsme se měli vcelku dobře. Všechno bylo v nejlepším pořádku. Vdávala jsem se z lásky, dítěátko jsme si hrozně moc přáli a měli jsme radost z toho, že je zdravé a čiperné.

Ovšem to všechno už je dávná minulost. Občas se sama sebe ptám, kde se to vlastně začalo takhle kazit. A proč?

V prvním momentě si myslíš, že mu to dnes naprosto výjimečně „ujelo“, že je prostě podrážděný z práce a že bude zase všechno v pořádku. Potom přijdou ty první facky, za které se ještě omluví a říká, že ho to hrozně mrzí, a ty si myslíš, že to bude zase všechno v pořádku. Ale později už se přestane i omlouvat, protože je najednou toho názoru, že byly oprávněné a on jednal naprosto správně. A ty se hrozně snažíš mu nedávat žádné podněty k tomu, aby se opět takhle rozzlobil, ale on si vždycky něco najde. Pokaždé, co to zase začne, jsou překročeny nové a nové hranice, dokud tě nezačne škrtit, anebo si neběží do kuchyně pro nějaký nůž...“

Ona v něm viděla partnera, on v ní osobní vlastnictví. „Byl tak hrozně žárlivý, přestože jsem mu k tomu nedávala vůbec žádný důvod,“ říká Leona.

Jednou už to prostě nevydržela a řekla mu: „Chci se s tebou rozejít.“ Po malou to ani nestačila doříct a už ji začal bít. „Levé oko jsem měla úplně modré a hrozně oteklé,“ vzpomíná si Leona. „Okamžitě po tom, co mě přestal tlouct, si přede mne klekl a prosil mě za odpouštění.“

Leona odešla do koupelny, podívala se na sebe do zrcadla, vyfotila se, ale nakonec mu pro tentokrát všechno odpustila. „Tehdy jsem byla ještě hrozně zamilovaná. Věřila jsem mu, protože jsem mu chtěla věřit. Navíc jsem nechtěla nic měnit. Přála jsem si, aby všechno zůstalo jako doposud:

dům, děti, přátelé... Léta bylo všechno v nejlepším pořádku. Až do minulého roku...“ Právě jsem si šla lehnout a z ničeho nic za mnou stál manžel. Ani jsem ho neslyšela vycházet nahoru. Popadl mě a hodil se mnou o zem. Pak mě začal bít pěstmi do obličeje.

Myslela jsem, že snad umřu. A on nepřestával...“ Leonin manžel jí zlomil nos, roztránil obličej a v okolí oka jí roztrhl kus kůže. A proč to všechno? „Protože jsem mu řekla, že to takhle dál nejde. Že by se sebou měl něco dělat, změnit se a hlavně přestat pít.“

Hledání skutečných pozadí a příčin násilí ve vztahu je rozhodně velice obtížné. I samy postižené ženy často netuší, jak vlastně všechno vůbec začalo. Někdy udeří násilí do doposud harmonického vztahu jako blesk z čistého nebe, přičemž není výjimkou, že tomuto agresivnímu chování partnera předcházela léta verbálního a psychického teroru a ponižování. V určité fázi je pro muže vlastně už cokoli důvodem ženu brutálně zbít a totálně explodovat. Na počátku vztahu jsou možné pozdější problémy pro ženu pochopitelně nepředvídatelné, vše jí připadá v naprostém pořádku. Jistěže mají nějaké menší problémy, ale ty jsou přece všude! Hádky, ostré diskuze a rozdílné názory se koneckonců vyskytují v každém vztahu, to není nic ojedinělého. Co všechno se musí přihodit, aby tyto běžné konflikty najednou přerostly v tak brutální činy? Co ovlivňuje to, že se obyčejné hádky stanou nekontrolovanými a takhle se vystupňují?

Na tyto a další otázky hledali odpovědi i profesionálové v oblasti sociologie. Jak velká umíněnost a ego se musí v muži střetnout, aby se najednou začal chovat tak násilnický a agresivně a aby překročil tyto pomyslné hranice normálního jednání se svou partnerkou? Prokázalo se, že **většina domácího násilí má původ v obyčejných a běžných konfliktech**. Manželé či partneri se často hádají kvůli výchově dětí, vedení domácnosti, rozdělení povinností nebo kvůli jiným rodinným příslušníkům a podobně. Zajímavé je, že se násilné chování u mužů objevuje převážně v těch případech, kdy je postavení partnerů v rodině spíše asymetrické. Tedy manželka zůstala doma a stará se o děti a o domácnost, manžel chodí do práce a živí celou rodinu. To by tedy znamenalo, že zde skutečně hraje podstatnou roli „moc a touha po moci“.

Očividně podporuje výskyt násilí i to, když má muž v rodině hlavní slovo a žena je tedy tou, která se má a musí podřizovat. Primární otázkou je, zda není jednou z forem násilí už i to, že partner vyžaduje, aby manželka zůstala doma. Každopádně průzkumy prokazují, že někteří muži si dovolují být proti své partnerce brutální právě proto, že jsou si svým silnějším postavením zcela jisti, ovšem některá terapeutická sledování ukazují pravý opak. Existují též muži, kteří svoji partnerku bijí proto, že se cítí být horší a slabší, než je ona, a fyzickým násilím si chtějí dokázat, že tomu tak není.

Vedle běžných každodenních konfliktů **může být příčinou počátku násilí ve vztahu i nějaký zlomový okamžik**. Velmi často se stává, že je partner poprvé agresivní během těhotenství své partnerky, nebo ihned po narození dítěte. Další rizikový faktor je samozřejmě **rozchod** nebo rozvod. Asi zhruba pětina

Podněty k domácímu násilí**Poprvé se to stalo, když:**

✓ se nám narodilo miminko	19,5 %
✓ jsem mu oznámila, že se s ním chci rozejít	17,1 %
✓ jsme se rozhodli, že spolu budeme bydlet	13,5 %
✓ jsem otěhotněla	10,0 %
✓ partner přišel o místo	7,1 %
✓ jsem byla povýšena	5,8 %
✓ jsem se rozhodla jít znovu do práce nebo studovat	5,6 %

všech postižených žen se s agresí u svého partnera setkala teprve po tom, co mu oznámila, že ho chce opustit.

Z určité části ovlivňují mužovo chování k manželce také neúspěchy nebo problémy v práci, ale není to tak častým podnětem k domácímu násilí, jak by se mohlo zdát.

Jeden z velmi reprezentativních průzkumů, který byl proveden v Německu, prokazuje, že jsou nezaměstnaní partneři a manželé obecně asi dvojnásobně agresivnější než zaměstnaní. Ovšem jen velmi málo z dotazovaných žen uvedlo, že pravý důvod partnerovy agresivity je právě jeho nezaměstnanost. Na druhou stranu bylo potvrzeno, že partneři začínají být velice často agresivní právě v tom momentu, kdy jejich partnerka povýšila a má tedy vyšší profesní pozici než on sám. Dále bylo prokázáno, že pro muže hraje podstatnou roli, je-li schopen živit rodinu. Pokud se mu to z nějakého důvodu najednou přestane dařit, myslí si, že nesplnil společensko-sociální očekávání, cítí se méněcenný a vše si ventiluje právě agresí proti své partnerce.

Jakou roli hraje alkohol

Mnoho lidí se domnívá, že násilí ve vztahu v podstatě úzce souvisí právě s užíváním alkoholu. Tvrdí to jak ženy, na kterých bylo násilí spácháno, tak muži – pachatelé, ale také „lidé zvenčí“. V této souvislosti často slycháváme: „To by se nikdy nestalo, kdyby tu noc nepil“ nebo „Když nepije, je to ten nejhodnější člověk pod sluncem.“

Statistiky dávají těmto názorům za pravdu pouze z určité části. Je totiž fakt, že má člověk pod vlivem alkoholu mnohem větší sklony k agresi a násilí. Můžeme dokonce říci, že alkohol provází násilnické jednání z celých 50 % – toto tvrzení uvádějí studie například v Německu a ve Švýcarsku.

Experti se stále nemohou shodnout na tom, jestli je alkohol motorem násilného chování, nebo jej pouze doprovází. O tom, že alkohol násilné chování pouze doprovází, vypovídá fakt, že 50 % všech případů fyzického násilí se děje „za strážliva“. Navíc jsou známy i případy, kdy zůstali muži i po absolvování protial-

koholní terapie stále velice agresivní. Každopádně tyto studie poukazují na to, že alkoholismus a násilí spolu velice úzce souvisí.

Z těchto údajů je tedy zřejmé, že alkohol nemusí být vždy jediným důvodem a pozadím veškerého agresivního dění, ale alkohol násilí podporuje, stupňuje a zintenzivňuje.

To, že si jak oběti, tak pachatelé mnohé nevhodné chování omlouvají právě promilemi v krvi, se dá velice snadno vysvětlit užitím psychologických poznatků. Pachatel se větou „To by se nikdy nestalo, kdybych nepil“ v podstatě ospravedlňuje a oběť tím svého milého omlouvá, protože ho omluvit chce a alkohol je v tom případě ten přijatelnější viník. Postižená osoba si mimo jiné přeje, aby tyto problémy byly jen přechodné a dočasné, proto je prostě celkově jednodušší vše omluvit „pouze“ alkoholem.

„Za to nemůže on, je to tím, že se trochu napil...“ nebo „Nebyl agresivní záměrně a vědomě, jen mu to ujelo.“ „Kdyby přestal pít, ... nebil by mě, ... vedli bychom naprosto normální a harmonický vztah ... vše by bylo bez jakýchkoli větších problémů...“ Tato tvrzení jsou ovšem velice mylná a nepřesná.

Mnoho žen se snaží vyhýbat se svému partnerovi v případech, že něco vypil, případně mu stále opakují a prosí ho, aby se šel léčit. Nicméně příběhy žen, které dnes žijí v azylových domech, potvrzují fakt, že i když se jejich manželé nakonec přece jen léčit šli a pít přestali, celou situaci to nijak zvlášť nezměnilo. Mnoho mužů ve svém hrubém chování pokračovalo nadále. I bez alkoholu...

Žárlivost – kontrola – násilí

Žárlivost je velmi častým a rozšířeným jevem. Vlastně se týká každého z nás, i když si to možná dlouhou dobu nechceme přiznat. Svou žárlivost přiznáváme velice neradi. Nemluvíme o ní. A když už se o tomto tématu přece jen začne mluvit, vytvoří se dvě skupinky, které mají na celkovou záležitost dva naprosto protichůdné názory: někteří si myslí, že žárlivost je směšná a malicherná a vypovídá o majetnických sklonech. Druhý názor je o mnoho pozitivnější. Žárlivost přece jen dokazuje, že milujeme. Intenzita žárlivosti je přímo úměrná naší zamílovanosti, a proto tedy není negativní.

Kdybychom vycházeli z těchto dvou rozdílných tvrzení, museli bychom konstatovat, že žárlivost má mnoho tváří. Psychologové, ale i my, obyčejní lidé, rozlišujeme dva typy žárlivosti. A to je žárlivost normální a žárlivost chorobná. Pod termínem **normální žárlivost** obecně chápeme to, když člověk ze strachu a zlosti nepřiměřeně reaguje (čili žárlí), a to v tom případě, kdy má pocit, že je jeho vztah s jeho milovanou osobou ohrožen (např. když se jeho protějšek zamiluje do někoho jiného).

Jedná se v podstatě o dvojnásobné pochybování, což znamená, že člověk za prvé pochybuje o sobě samém, o své atraktivitě a důležitosti; a za druhé o svém partnerovi. O jeho věrnosti, upřímnosti, zodpovědnosti k němu samotnému. V těchto a podobných případech hovoříme o „normální a zdravé žárlivosti“.

Chorobná žárlivost je ta, která je permanentní. Která je všudypřítomná, i pokud k ní nemáme žádný důvod či podnět. Hraní s posedlostí. Manicky žárliví lidé svému pocitu podlehnou natolik, že už ani nejsou schopni normálně myslet a jednat. Tento pocit dominuje celému jejich vztahu. Tento druh žárlivosti bývá v některých případech také prapůvodem násilného chování. Partneri se sklony k násilí řádí také mnohem častěji, intenzivněji a extrémněji žárliví: Sledují každíčký krok své partnerky, kontrolují jí poštu, e-maily, SMS, telefonáty, a dokonce se jí snaží co nejvíce odříznout od společenského života. Vadí jim, když se partnerka stýká se svými kolegy z práce, s rodinou či s přáteli. **Tato nepřiměřená kontrola je mimo jiné také jednou z forem násilí.** Nezřídka bývá tento druh přehnané posedlosti jakýmsi úvodem a předeherou pro fyzické a sexuální násilí. Téměř třetina všech násilníků jsou velice žárlivými partnery a skutečně se pokoušejí svoji přítelkyni či manželku od okolního světa izolovat. Procento mužů, kteří tyto násilnické sklony nemají, a přesto jsou velice žárliví, je velmi malé.

Spirála násilí

Běžné konflikty, krize ve vztazích, ztráta pracovního místa, alkohol... Důvody a podněty pro násilné chování muže mohou být velmi různorodé. Ovšem co je vždy téměř totožné, je další průběh a vývoj vztahu a chování muže poté, co poprvé „zaútočil“.

Cyklus násilného chování partnera z pohledu oběti

Většinou má velice podobný scénář: přestupky v chování se opakují vždy v téměř totožných frekvencích a postupem času jsou čím dál častější. Také intenzita a síla přestupků se rapidně stupňuje. Často se také stává, že žena z bytu raději uteče. Tu noc přespává v hotelích, u přátel, u rodiny či v azylových zařízeních pro ženy a matky v tísní. Ale většina z nich se buď hned ráno, nebo velmi brzy vrací domů. Domů, kde na ně čeká jejich agresivní partner. Muži mají tendenci se „hrozně omlouvat“ a slibovat, že už se to opravdu nikdy opakovat nebude. Někteří z nich jsou dokonce schopni své slovo, tedy alespoň na nějakou dobu, dodržet. Ovšem ve většině případů se celá situace dříve nebo později nakonec opakuje, s tím, že je ještě horší a brutálnější – situace se permanentně stupňuje. Americká psychologka dr. Leonore Walker popsala tento jev jako „cykly násilí“. Tato odbornice se v sedmdesátých letech minulého století zabývala ženami, které měly zkušenosti s násilnickým chováním svých partnerů, nebo jimi byly zneužívány.

I další experti z této oblasti hovoří o tzv. „spirále násilí“, někdy se můžeme setkat i s termínem „koloběh násilí“. V podstatě se jedná stále o tentýž jev: jsou to fáze čili cykly násilí, které by se daly rozdělit do tří stupňů.

Fáze 1: Stupňování napětí

V první fázi žena pocítí, že ve vztahu vládne velmi napjatá a velmi negativní atmosféra. Partneři se stále hádají, přičemž se muž cítí být ženou vyprovokován a začne být verbálně agresivní. Žena reaguje tak, že se do budoucna snaží být opatrnější. Někdy se svému muži jednoduše vyhýbá, aby zbytečným konfliktům a hádkám zabránila. Někdy se snaží k němu být ještě milejší, starostlivější a hodnější. Nejspíš si říká: „Musím být velmi opatrná, aby zase takhle neexplodoval“ a pokouší se o to za každou cenu. Navíc chce celou situaci držet v naprostém klidu, protože si nepřeje, aby se o jejich problému dozvěděli sousedé a známí.

Jinak se chovají ženy, které se s těmito cykly explozí setkaly už dříve. Ze zkušenosti vědí, že se násilné chování ze strany jejich partnera opakovat bude, bez ohledu na to, jak moc se snažily zachovat klid a chladnou hlavu. Někdy se dokonce stává, že pokud žena toto „vysoké napětí“ vycítí a ví, že brzy přijde katastrofa, snaží se to nějakým způsobem dokonce sama vyprovokovat. Ne proto, že by měla sadomasochistické sklony, ale proto, že chce celou věc urychlit a prostě to mít co nejdříve za sebou. Navíc je pro ni také důležité, kde se vše odehraje - tedy, že exploze agrese proběhne v soukromí. Tímto si žena podvědomě myslí, že má nad situací alespoň minimální kontrolu a cítí se být připravená. Což je pro psychický klid také velmi podstatné.

Fáze 2: Exploze

První fáze, fáze stupňování napětí může trvat poměrně dlouho. Každopádně téměř vždy vyvrcholí právě tím, že muž nechá své agresi volný průběh a prostě

„se uvolní“. Ženě se většinou nepodaří tuto situaci odhadnout. Netuší, kdy se to stane a jak dlouho to tentokrát bude trvat. A opět se bohužel přesvědčí o tom, že nemá naprosto žádnou kontrolu nad partnerovým jednáním. Většinou si nejspíš myslí: „Já proti tomu bohužel nemůžu nic udělat,“ případně: „Tak to by ale už opravdu stačilo. Musím odtud utéct.“

Bezprostřední reakce na kontakt s násilným chováním jsou u různých typů povah různé. Některé z žen utrpí emocionální kolaps, který trvá několik hodin, v některých případech dokonce i několik dnů. Jsou velmi deprimované, nešťastné a zoufalé a situaci, ve které se nachází, shledávají jako bezvýchodnou a beznadějnou. Celé toto duševní rozpoložení napomáhá k tomu, že se žena cítí velmi slabá a není schopna protireakce. Nemá sílu tuto situaci řešit.

Ovšem mnohé ženy jednájí jinak. Některé okamžitě nebezpečné území opouští a hledají úkryt u rodiny či přátel, některé neváhají a ihned volají policii, jiné se prostě snaží ubránit tím, že muži rány oplácí...

Fáze 3: Líbánky

Fáze fyzické exploze většinou trvá relativně krátkou dobu. Poté začíná tzv. fáze „líbánek“ (neboli fáze „promiň miláčku“...), což znamená, že muž se začne omlouvat, nosí partnerce kytičky, dárečky, zahrnuje ji přehnanou něhou. Tuto fázi prožívají nejen sami muži, ale také postižené ženy jako velmi nadějnou, dokonce až romantickou.

Mnoho mužů má z toho, jak se zachovali, skutečně výčitky svědomí a někteří si opravdu ze srdce přejí vrátit čas. Dávají najevo, že je jim to líto, a snaží se ženě dokázat, že se z této situace ponaučili. Není jejich cílem ženu opustit, natož aby ona opustila je, proto se po každém takovém výstupu snaží udělat cokoli, aby jim jejich partnerka vše odpustila a aby se opět usmířili. Proto ty květiny, dárečky, něha... Dokonce se někdy stává, že začne partner pomáhat s domácností, starat se o děti a hrát „dokonalého manžela“. Vše stokrát vysvětlují, omlouvají se a také slibují, že už se to opravdu nikdy nestane. Někteří muži jsou dokonce ochotni se během této fáze rozhodnout, že vyhledají profesionální pomoc, a začnou se léčit.

Pro většinu žen otvírá tato fáze, respektive tento styl mužova chování, nové dimenze. Znamená to pro ně velké odlehčení a uklidnění. Bezprostředně po útku je totiž téměř každá žena pevně rozhodnuta, že partnera opustí. A jestli to nakonec skutečně udělá, stane se to z velké většiny právě v těchto momentech. Pokud se tak nestane, přesvědčení o rozchodu či rozvodu pomalu, ale jistě ochabuje, protože je oslabeno všemi těmi omluvami, sliby a tím, že na základě partnerova výtečného chování roste jakási pseudonaděje v lepší zítřky. Žena věří, že je muž opravdu schopen se změnit, že to pro tentokrát opravdu myslí vážně, že ještě existuje naděje na harmonický a šťastný vztah a výchovu společných potomků. Mnoho žen si mimo jiné myslí, že bez nich jejich muž nemůže žít. Lépe řečeno: „Že bez nich nepřežije.“

V mnoha případech hledá žena radu u svých nebo jeho rodičů, kteří samozřejmě tvrdí, že bude všechno v pořádku a že se časem vše spraví. Postižená

žena si tedy pomyslí: „Musím mu v tom pomoci. Společně to zvládneme!“ V této fázi nadějí se může stát, že žena celou situaci podcení a bagatelizuje jak sama před sebou, tak i před ostatními. „Máme prostě špatné období. To všechno by se nestalo, kdyby...“ nebo „Tak hrozné to zase není, nebojte se...“

Bohužel ale ve většině případů přijde hluboké zklamání, protože dříve nebo později přijde další fáze cyklu a všechno „jede nanovo“. Většinou to začíná výčitkami. Po fázi omluv, slibů a pozorného, „zamilovaného“ chování se pachatel snaží připsat alespoň část viny i své partnerce. Většinou padnou věty: „Proč jsi musela zrovna dneska...“, nebo „Kdybys pořád nedělala...“ nebo „Vždyť víš, že nesnáším, když děláš...“ To jsou signály, že se nacházíte v momentě, kdy fáze 3 opět přechází do fáze 1. Muž svádí vinu na oběť, občas opět padnou nějaké ty verbální útoky a urážky... Doma panuje velmi napjatá atmosféra, nálada se rovná bodu mrazu, agrese stoupá a dříve nebo později dojde k brutálnímu vyhocení celé situace – načež navazuje již důvěrně známý kolotoč otřesů, beznadějí, psychických kolapsů, pochybností a pak opět nových nadějí...

Ovšem vždycky se na pravidelnost tohoto cyklu spoléhat nemůžeme. V některých případech vše probíhá podle jiného scénáře. Existují totiž také muži, kteří svoji partnerku prostě zbíjí jen tak. Z ničeho nic. Nepředchází tomu žádná fáze napětí, nenásledují ani fáze omluv a láskyplného chování. Ne všechny ženy se potýkají s výše zmíněnou spirálou násilí.

I ženy se chovají různě. Některá vyvodí důsledky ihned po prvním fyzickém útoku, jiné dávají svým parterům několik šancí, protože věří, že „on takový není“. Tyto ženy odchází teprve tehdy, když pochopí, že zde žádná naděje v lepší zítřky vlastně vůbec neexistuje.

To, jak se bude mužovo chování po prvním útoku dále vyvíjet, závisí na mnohých různorodých faktorech, takže vlastně není možno stoprocentně říci, jestli je tato pomyslná spirála právě i jeho případem, či nikoli. Ovšem ze statistického hlediska existuje určitá pravděpodobnost, že se jeho čin opakovat bude, což by znamenalo, že se opravdu nejednalo pouze o „náhodu“ či výjimku.

Zhruba u 40 % všech žen, které měly s fyzickým násilím svého manžela nějakou zkušenost, se jednalo o zkušenost jednorázovou, tedy výjimečnou. U více než poloviny všech postižených žen se násilnické přestupky partnerů či manželů bohužel opakovaly. Mnoho z nich má za sebou několikaletou zkušenost s fyzickými útoky svých partnerů, které se postupem času stupňovaly a zintenzivňovaly. Jaký je výsledek anketní otázky: Stupňovala se frekvence a intenzita domácího násilí ve vašem případě? Zjistili jsme, že zde opravdu existuje vzestupná tendence, neboť 47 % dotazovaných žen odpovědělo, že se násilí na nich páchané stupňovalo a 27 % žen uvedlo, že zůstalo zhruba stejně intenzivní. 23 % žen odpovědělo, že se násilí buďto postupně snižovalo, nebo ze vztahu vymizelo úplně.